

Bundel van de Commissie cultureel Erfgoed van 19 april 2021

Agenda bijlagen

agpunt 1 Agenda CCE openbaar 19 april 2021.pdf

agpunt 3 Besprekingsverslag CCE OPENBAAR 8 februari 2021_anoniem.pdf

agpunt 6_1 Canonbijeenkomst 4 maart jl. terugkoppeling.pdf

agpunt 6_2 Uitgebreid verslag Canonbijeenkomst 4 maart 2021.pdf

agpunt 6_3 Rol mijnGelderland Erfgoed GLD.pdf

agpunt 6_4 Presentatie Canon herijking.pdf

agpunt 10 Beleidskader Vrijheid publieksversie 8 april 2021.pdf

agpunt 12 Thema OMD 2021.pdf

1	Opening
2	Vaststelling agenda
<i>Mogelijkheid tot toevoegen agendapunten</i>
3	Besprekingsverslag vorige vergadering
4	Ingekomen stukken
5	Rijksmonument Beerninkweg 5 in Aalten
6	Canon van de gemeente Aalten.
7	Project 1572 in 2022
8	Jaarverslag CCE 2020 – eerste opzet.
9	Terugblik Webinar 'Verduurzaam uw monument'
10	Svz Gelderland Herdenkt en Vrijheid.
11	Kerkenvisie Oost Achterhoek, stand van zaken
12	Open Monumentendag 2021.
13	Rondvraag
14	Sluiting

Openbare agenda

COMMISSIE CULTUREEL ERFGOED

Maandag 19 april 2021 om 14.00 uur.
Locatie: Raadszaal Markt 7 Aalten.

Aalten, 7 april 2021

AGENDA

1. Opening.
2. Agenda vaststelling.
Mogelijkheid tot toevoegen agendapunten.
3. Besprekingsverslag van de vergadering d.d. 8 februari 2021.
4. Ingekomen stukken/stukken ter kennisname.
5. Rijksmonument Beerninkweg 5 in Aalten
6. Canon van de gemeente Aalten.
7. Project 1572 in 2022.
8. Jaarverslag CCE 2020 – eerste opzet.
9. Terugblik Webinar 'Verduurzaam uw monument'.
10. Svz Gelderland Herdenkt en Vrijheid.
11. Kerkenvisie Oost Achterhoek, stand van zaken.
12. Open Monumentendag 2021.
13. Rondvraag.
14. Sluiting.

Bijwonen vergadering in verband met de coronamaatregelen

Indien u deze vergadering graag wilt bijwonen, dan kunt u zich tot uiterlijk 16 april 2021 aanmelden via de secretaris s.lammers@aalten.nl. Deze vergadering vindt plaats middels microsoft Teams, u kunt van ons ook een link ontvangen waarmee het mogelijk is om de vergadering te volgen.

Inspraak

U kunt, als u dat wilt, over deze onderwerpen een bijdrage leveren. Dit kunt u van tevoren kenbaar maken aan de voorzitter van de commissie, via de secretaris s.lammers@aalten.nl. In verband met corona-maatregelen bekijken wij op welke wijze de bijdrage geleverd kan worden.

De stukken voor deze vergadering liggen vanaf woensdag 14 april 2021 tijdens kantooruren bij het Klanten Contact Centrum in het gemeentekantoor aan de Hofstraat 8 te Aalten ter inzage.

Besprekingsverslag Commissie Cultureel Erfgoed

Betreft : Openbare vergadering
Datum : 8 februari 2021
Tijdstip : 14:00 uur
Plaats : locatie gemeentehuis Aalten, Markt 7, Raadszaal Markt 7 Aalten

Aanwezig : dhr. Doodeheefver, dhr. Vrieselaar en mevrouw Oonk

Via Teams: dhr. De Graaf, mevr. Erinkveld-Ras, dhr. Crols, dhr. Van Duren, mevr. Brethouwer, wethouder Kok, mevr. Baur (notulen)

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

Deelnemers via Teams:

(Architectenbureau Vincent Schreurs) t.b.v. agendapunt 4 en 5
(Simpel Contact mede namens bouwbedrijf Klomps) t.b.v. agendapunt 4
(OHK) t.b.v. agendapunt 4.

Verder via Teams:

Op locatie: .

2. Vaststelling agenda

Er worden geen agendapunten toegevoegd.

3. Besprekingsverslag van de vergadering 7 december 2020

Pagina 2: bij acties stond een actie voor de heer Crols, de link naar het instandhoudingsplan begraafplaatsen Rijksdienst komt nog. Er is destijds door de gemeente een folder uitgebracht, die was bij de stukken gevoegd. Aangevuld met de activiteiten die sindsdien zijn uitgevoerd in en rond de historische begraafplaatsen. Uitnodigen van vertegenwoordiger LOG komt nog.

Pagina 4: over punt 11, adviesstelsel omgevingswet in relatie tot Gelders Genootschap, is overleg geweest met de heer Witjes en mevrouw Oonk. Dit onderwerp komt terug in een van de volgende vergaderingen.

Pagina 6: de tweede actie betreft het zenden van de schriftelijke opmerkingen van de heer De Graaf van 22 juni. Deze zijn al verzonden, maar nog niet iedereen heeft ze gezien.

Het verslag wordt geaccordeerd.

4. Ingekomen stukken / stukken ter kennisname

Er waren meerdere ingekomen stukken. De heer De Graaf vraagt aandacht voor de eerste nieuwsbrief - Gebouwd erfgoed voor gemeenten, van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het lijkt hem goed om het rapport over Markt 5 door te sturen naar de Rijksdienst, i.v.m. de huidige korte

beschrijving van het pand. Mevrouw Oonk zal het rapport over Markt 5 in Bredevoort doorsturen naar de RCE. Ook aan het onderwerp droogte wordt aandacht besteed in de nieuwsbrief. De heer De Graaf ziet dat droogte problemen veroorzaakt bij erfgoed, zoals de Grote gracht in Bredevoort en het Kloosterbos. Gaag een keer op de agenda. Dat is akkoord.

5. Aanvraag verbouw Oosterkerkstraat 1, Aalten

De gemeente staat achter het plan, legt de heer Bultink uit. Er is inmiddels een aanvraag ingediend en het advies van de Rijksdienst is binnen. Het advies van Welstand is onderweg. De heer licht de laatste wijzigingen toe. De commissie heeft nog vragen over het herdenkingsraam en over het orgel. Mevrouw Brethouwer vraagt de garantie dat het herdenkingsraam toegankelijk blijft voor bezoekers; Er zijn afspraken met de kerk maar worden die goed vastgelegd voor toekomstige eigenaren/gebruikers, zoals in een kettingbeding? Mevrouw wijst op de zorgfunctie die het pand krijgt en denkt aan een beperkte openstelling.

De heer Bultink vraagt na te denken over het vanuit de binnenzijde verlichten van het glas-in-lood raam, zodat het ook van de buitenzijde goed zichtbaar is.

De heer De Graaf vraagt naar de inrichting van de omgeving. Mevrouw legt uit dat de Rijksdienst daaraan geen eisen heeft gesteld. Afsproken wordt dat nog na te vragen.

De leden van de CCE hebben de zienswijze van de heer ontvangen. In de zienswijze legt de heer uit dat de monumentale status van het orgel de aanleiding was voor het monumentaal verklaren van de kerk. Volgens de heer De Graaf is dat niet het geval. Bovendien betreft het al dan niet afstoten van het kerkgebouw geen zaak voor de erfgoedcommissie, de kerkenraad heeft zelf besloten de kerk te verkopen.

De heer Crols licht toe dat het van belang is het orgel te bewaren en zichtbaar te houden. De Rijksdienst eist niet dat het bespeelbaar blijft. Besloten is het orgel te handhaven. De akoestiek zal veranderen, maar waarschijnlijk blijven er mogelijkheden. Er komt nog een overleg met de orgelspecialist van de Rijksdienst. Mevrouw wijst op de stichting ORGEL in Aalten.

De heer De Graaf denkt dat het stilhouden van het orgel en eventueel gebrek aan onderhoud het einde van het orgel zal betekenen. Mevrouw begrijpt de zorgen, maar behoud is nu belangrijk, bespeelbaarheid is van latere zorg. Expert laten bekijken is prima, maar er kunnen nu geen toezeggingen worden gedaan. De voorzitter denkt dat dit een heikel punt blijft. De heer Bultink vraagt nu wel alvast een samenvatting van het advies zodat dat voor de ontwerpvergunning kan worden gebruikt.

De CCE kan zich vinden in het ontwerp maar met aantekeningen over het gedenkraam, het orgel, de bespeelbaarheid daarvan en het goed schriftelijk vastleggen van de afspraken.

6. Splitsing Hoge Heurnseweg 11 in De Heurne

De heer presenteert het plan en legt uit dat het een karakteristiek gebouw is. De aanvraag is inmiddels ingediend, de vergunning verleend. Er was geen budget voor de volledige renovatie van het achterhuis, maar er moest wel een extra woning worden gerealiseerd. Het voorhuis blijft zoals het is. Er wordt getracht de achtergevel van het achterhuis te handhaven, de zijgevels worden hersteld. De gebinten op de oude deel blijven staan. Daar binnen wordt los van de kap een woning gerealiseerd in houtbouw. Duurzaam en circulair. De creatieve oplossing wordt gewaardeerd, fijn dat er iets gaat gebeuren en dat de buitenzijde wordt hersteld. Mevrouw Brethouwer vraagt of het door het open karakter niet inregent? De heer legt uit dat de buitenlaag inderdaad niet helemaal dicht is maar dat het binnenhuis wordt beschermd. Mevrouw Ras wijst nog op het Restauratiefonds, dat is ook voor karakteristieke panden beschikbaar. De voorzitter wenst de heer succes met het plan.

7. Straatnaamgeving zijstraat Kalverweidendijk

Voorgesteld wordt om de naam Vorsterkamp te gebruiken. De CCE gaat hiermee akkoord. De heer De Graaf wil nog wel een kritische kanttekening plaatsen: er is wel een sterke neiging naar veldnamen, misschien eens een andere weg in slaan.

8. Project 1572 in 2022

De heer De Graaf schetst de aanleiding van het project. De verovering van Den Briel 450 jaar geleden heeft veel teweeggebracht in de Lage Landen en ook in Bredevoort. Een belangrijk jaar in de strijd tegen de Spaanse overheersing, die uiteindelijk uitmondde, via de Zeven Verenigde Provinciën,

in de geboorte van Nederland. De herdenking in 2022 heeft een link naar vandaag de dag. Burgemeester Stapelkamp heeft een grote rol bij de landelijke herdenking van deze gebeurtenis. De heer _____ legt uit dat er in Bredevoort, na een bijeenkomst in september, al een coördinatiegroep is samengesteld. Gedacht wordt aan activiteiten van april t/m oktober in aanvulling op het landelijk programma. Het is de bedoeling ook inwoners er bij betrekken. Er is ook een link met 's Heerenberg. Mevrouw Ras is blij dat er verbreding wordt gezocht. Er is veel geplunderd rondom de steden, met name herenboerderijen, wellicht ook daar iets mee doen. De heer _____ legt uit dat de geuzen met name de katholieke kerken hebben geplunderd. Klooster Nazareth, Heijink Winterswijk en Eppink aan de Romienendiek komen ter sprake. Niet allemaal in kaart maar het wordt genoteerd. Mevrouw Oonk vertelt dat de ridders van Gelre op TV Gelderland aandacht besteden aan het project. Deze week staat het ook in de plaatselijke krant. Mevrouw Brethouwer legt uit dat er ook een samenwerking met musea is vastgelegd. Het verbinden van de geboorte van Nederland met de huidige democratie. Er komt een landelijke expositie, die met lokale items kan worden aangevuld. Voor een link met de huidige tijd is het goed de leerlingen van Schaersvoorde bij het project te betrekken, aldus mevrouw _____. Ze wijst ook op culturele verbinding, geuzenliederen door Camerata Trajectina of muziekuivoeringen op het orgel. De heer _____ is blij met de tip over geuzenliederen, hij stelt voor dat de coördinatiegroep rechtstreeks contact opneemt met het museum over een aantal zaken en ook met de middelbare school.

9. Kerkenvisie Oost Achterhoek, stand van zaken

Mevrouw Oonk legt uit dat nog hard aan de kerkenvisie wordt gewerkt, de laatste kerken moeten nog worden bezocht, dat is nu lastig vanwege corona. De Rijksdienst heeft onlangs 'De Kerk van alle kanten – De kerk in perspectief' gepresenteerd, resultaat van het programma Toekomst Religieus Erfgoed. Daarin was Elza van Liere namens de drie Oost Achterhoekse gemeenten aanwezig.

https://channel.royalcast.com/cultureelerfgoed/#!/cultureelerfgoed/20210203_1

Vanaf 45.45 uur is Elza van Liere te zien.

Mevrouw _____ legt uit dat de OHK-groep geen terugkoppeling heeft gehad en vraagt of dit klopt. Mevrouw Oonk speelt deze vraag door aan mevrouw Van Liere van Coup.

10. Historische begraafplaatsen

De gemeente Aalten heeft met het rapport Cultuurhistorische begraafplaatsen de samenleving meer bij de begraafplaatsen betrokken. De heer De Graaf denkt dat dat best goed is opgepakt, maar er zijn ook landelijke ontwikkelingen hoe dit te doen. In dit kader stelt hij voor om nog een keer goed naar onze begraafplaatsen te kijken, zoals de begraafplaats aan de Stationsstraat/Piet Heinstraat in Aalten. Er is een vrijwilligersgroep maar ook veel achterstand. Het is geen waardig gemeentelijk monument meer, meent de heer De Graaf. Volgens mevrouw Oonk kunnen we wellicht kijken wat er nog meer kan. Het is goed om hier iemand voor uit te nodigen.

11. Uitvraag Erfgoedprijs 2021

Oproep aan allen om na te denken over het enthousiasmeren van potentiële genomineerden.

12. Torenuurwerk Bredevoort uit 1666

Het monumentale torenuurwerk (hoewel niet officieel aangewezen) is in 1942 uit de toren gehaald en bevindt zich in het Onderduikmuseum. De heer De Graaf legt uit dat het museum aan Bredevoorts belang gevraagd heeft of er een geschikte plek is in Bredevoort. Bredevoorts Belang denkt dat het goed is om het torenuurwerk tot gemeentelijk monument te laten verklaren. De voorzitter vraagt dit verzoek bij het college van burgemeester en wethouders neer te leggen. Mevrouw Oonk legt uit dat de gemeente hier naar wil kijken als de CCE dit steunt, maar dan moet de eigenaar hierbij betrokken worden. Dat is de stichting collectie Aaltense Musea. Mevrouw Brethouwer legt uit dat de intentie is om een betere plek te vinden, waardoor het uurwerk in de context komt waar het verhaal verteld kan worden. Er zal overleg moeten plaatsvinden met mevrouw _____ van de stichting. De vraag om een betere plek is nog niet opgelost met een aanwijzing als gemeentelijk monument. Mevrouw Oonk stelt voor om vanuit de stichting Aaltense Musea en Bredevoorts Belang een gezamenlijk verzoek aan de gemeente te doen voor de aanwijzing van het uurwerk tot gemeentelijk monument. De Voorzitter vat samen dat het verzoek duidelijk is, verzoek om de gemeentelijke monumentenstatus en dan een

goede plek zoeken. De heer De Graaf stelt een gezamenlijk overleg voor, op één lijn komen en dan een verzoek indienen. Dat is akkoord, aldus de voorzitter.

13. Rondvraag

De provincie heeft verzocht het hele programma van Gelderland herdenkt door te schuiven naar 2022. GS neemt daar 9 maart een besluit over. Mevrouw Brethouwer legt uit dat met behoud van subsidie projecten in het voorjaar van 2022 gerealiseerd kunnen worden. Voor een deel zijn de herdenkingen wel doorgegaan, maar in de Achterhoek grotendeels niet. Gemeenten kunnen individueel besluiten mee te doen. Mevrouw merkt op dat de activiteiten dan samenvallen met de herdenking van 1572 in Bredevoort. De heer De Graaf ziet ook een goede verbinding met 1572 en is blij dat het mogelijk wordt voortgezet vanwege het kerkenproject.

14. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering.

Van: [Lammers, Simone](#)
Aan: [Lammers, Simone](#)
Onderwerp: FW: Canonbijeenkomst 4 maart jl. terugkoppeling voor openbare CCE
Datum: dinsdag 13 april 2021 7:43:02
Bijlagen: [image001.png](#)
[Uitgebreid verslag Canonbijeenkomst 4 maart 2021.docx](#)
[Presentatie Canon herijking.pdf](#)
[Rol mijnGelderland Erfgoed GLD.pdf](#)

Van: Elmar van Ree | Erfgoed Gelderland [
Verzonden: maandag 15 maart 2021 15:37
Aan: Elmar van Ree | Erfgoed Gelderland
CCOnderwerp: Canonbijeenkomst 4 maart jl. terugkoppeling

Beste deelnemer aan de canonbijeenkomst van 4 maart,

Afgelopen donderdag 4 maart heeft u deelgenomen aan het canoninspiratiemoment, georganiseerd door Erfgoed Gelderland. Mede dankzij uw aanwezigheid was het een (naar wij hopen, ook voor u) geslaagde middag. Bij deze mail vindt u diverse bijlages: de presentatie van Else Gootjes m.b.t. diversiteit/slavernijverleden, een uitgebreid verslag van de bijeenkomst (zie hier: <https://erfgoedgelderland.nl/nieuws/terugblik-inspiratiebijeenkomst-herijking-lokale-canons/> voor een beknopt verslag op de website van Erfgoed Gelderland) en de presentatie van Paul Riezebos over de rol van mijnGelderland.

Wij blijven natuurlijk graag op de hoogte van de vorderingen en ontwikkelingen rondom de lokale canons en zijn altijd bereid mee te denken waar nodig. Dus schroom niet om ons te mailen bij vragen of bijvoorbeeld uit te nodigen voor een bijeenkomst van uw lokale canonwerkgroep.

Nogmaals dank voor de aanwezigheid en een vriendelijke groet,

Elmar van de Ree
Webredactie & Projecten (aanwezig ma t/m do)
06 39808759

Erfgoed Gelderland blijft goed bereikbaar. Lees meer op onze speciale pagina over [Erfgoed Gelderland in coronatijd](#).

Meer over Gelderland te weten komen? Kijk op www.mijngelderland.nl
Op zoek naar een digitale leerlijn? Kijk op www.reizenindetijd.nl
Uw collectie zichtbaarder maken? Kijk op www.collectiegelderland.nl
Vrijwilligers gezocht? Plaats een vacature op www.erfgoedvrijwilliger.nl

Opening en programma

Canonherijking opgestart n.a.v. herijking van Canon van Nederland. Paul is als stagiair hiermee bezig. Veel nieuwe energie waait door mijnGelderland. Programma:

- James Kennedy (Voorzitter herijkingscommissie Canon van Nederland) over de herijkte Canon van Nederland;
- Else Gootjes (Erfgoed Gelderland) over slavernijverleden in Gelderland;
- Paul Riezebos (stagiair Erfgoed Gelderland) over canonherijking mijnGelderland;
- Alexandra van Steen (canoncommissie Tiel, directeur Flipje en Streekmuseum Tiel) over Canon van Tiel;
- Huub Vilé (Huis van de Nijmeegse Geschiedenis) over Canon van Nijmegen;
- Rondvraag en Sluiting.

Dhr. James Kennedy (voorzitter herijkingscommissie Canon van Nederland)

Dhr. Kennedy: Ik wil vooral een tipje van de sluier oplichten, ook geïnteresseerd in hoe jullie erover denken. Wat is herijking? Veel werk, commissieleden waren het anderhalf jaar geleden niet direct met elkaar eens. Er werd gesproken over het herijken van twee of drie vensters, maar ook over een geheel nieuwe canon. Er is een vergaande herijking doorgevoerd: teksten herschreven, nieuwe thema's, tien vensters vervangen, canon geïnternationaliseerd.

Voor wie is de canon en waarom?

- Cultureel erfgoed;
- Identiteitsvormend;
- Onderwijs > omdat het een onderwijscanon is, is gekozen voor nieuwe thema's, om de canon mee te laten bewegen met maatschappelijke ontwikkelingen.

Aandachtspunten:

- Prioriteiten stellen;
- Meer vrouwen > Marga Klompé bijv.;
- Kolonisatie/dekolonisatie;
- Religieuze diversiteit;
- Geografische spreiding > canon vaak teveel op Holland gericht;
- Populaire cultuur meer onder de aandacht (Oranjegevoel) i.p.v. elitecultuur, mensen niet altijd blij mee;
- Minder abstract > Republiek vervangen door Johan van Oldenbarnevelt, voor leerlingen beter te begrijpen.

Discussie en proces:

Vensters botsen met elkaar, je kunt ze niet allemaal evenveel aandacht geven. Was een langdurig proces. Driekwart van de bestaande vensters werd belangrijk gevonden. Daarna verder in subgroepen, elke subgroep verantwoordelijk voor één of twee thema's. Vervolgens brainstormsessies en daarna plenair bespreken. Grote meerderheid van nieuwe vensters hebben het niet gehaald > als venster erbij moest komen moesten daar goede redenen voor zijn. Het was makkelijker nieuwe vensters te kiezen dan oude weg te doen.

Herschrijven teksten:

Bureau ingehuurd hiervoor. Alles in tegenwoordige tijd, zinnen vereenvoudigd, suggesties van historici soms doorgevoerd. Teksten waren oorspronkelijk door verschillende auteurs geschreven. Grondig herschreven in maximaal 600 woorden.

Vragen:

Elmar: Qua discussie binnen de commissie: Kunt u een voorbeeld geven van hoe een afweging gemaakt werd?

Dhr. Kennedy: Mag ik niet veel over zeggen. Grillig verloop: aantal vensters die er nu in staan waren in eerste rondes niet eens in beeld. Sommige vensters nauwelijks ter discussie gesteld en sommige veel besproken. Heel veel discussies gingen over enkele vensters en teksten. Over Indonesië bijvoorbeeld.

A.R. Pelgrom: Valt er iets te zeggen over de houdbaarheid van een canonvenster?

Dhr. Kennedy: Interessante vraag. Waarde van een canon is de discussie eromheen: wat is belangrijk en wat niet? Genoeg gezag voor leidende rol, maar altijd ruimte voor discussie. Canon is 'moving object,' schuift door in de tijd. Interessant te zien welke vensters lang houdbaar blijken.

Fokko de Zee: Wij hebben in Lochem 36 vensters, willen naar 65 vensters. Is het aantal van 50 vensters leidend?

Dhr. Kennedy: Nee. Je moet zelf bedenken welke verhalen je wilt vertellen. 65 moet niet het resultaat zijn van niet kunnen kiezen.

Ben Bregman: Zou een schaduwcanon van niet gehaalde vensters een optie zijn?

Dhr. Kennedy: Hebben geprobeerd dingen in evenwicht te houden. Wat sneuvelde wordt uiteindelijk niet gepubliceerd. Dat zou aan een nieuwe commissie zijn.

Anton Stapelkamp: Vindt u het geslaagd dat de focus op Holland losgelaten is?

Dhr. Kennedy: Had meer gekund. In al deze opzichten is het een herijking. Heel radicale keuzes zijn er niet gemaakt.

Else Gootjes (Erfgoed Gelderland)

Anton de Kom:

De meesters van mijn dochter wisten niet wie Anton de Kom was. Hij werd geboren in Paramaribo in 1898, zijn vader werd geboren vlak voor de afschaffing van de slavernij. De Kom vertrok naar Nederland omdat hij moeilijk aan werk kon komen. Leerde zijn vrouw kennen in Den Haag en ontwikkelde zich tot schrijver en dichter. Voor het sterven van zijn moeder ging hij terug naar Suriname. De autoriteiten waren niet blij met zijn kritische toon en hij richtte een soort adviesbureau op. Mensen kwamen naar hem toe voor arbeidersbeweging.

Vervolgens werd hij gevangen gezet, verbannen uit Suriname en dus keerde hij terug naar Nederland. Hij schreef het boek 'Wij slaven van Suriname', een protest tegen het koloniale bewind. Boek werd in die jaren nog niet heel bekend, publicatie rond jaren '30. Ging tijdens WOII bij het verzet (communismekrant 'De Vonk'), kwam in concentratiekamp om het leven. In jaren '60 werden boeken herontdekt, stoffelijke resten overgebracht naar Nederland en op nationale erebegraafplaats in Loenen begraven. Nieuw, verrassend venster van de canon.

Sporen van Slavernijverleden:

Zijn nu ruim een jaar bezig met Sporen van Slavernijverleden. Er zijn heel veel sporen te vinden in Gelderland. Hoe vind je die sporen en waar moet je aan denken? Wat waren nou de koloniale bezittingen?

Je kunt bijvoorbeeld kijken naar de gecompenseerde slavenhandelaars/plantage-eigenaars. Toen slavernij verboden werd, werden zij gecompenseerd. Ongeveer 32 in

Gelderland. Daarnaast moesten ex- tot slaaf gemaakte mensen na de afschaffing doorwerken en kregen daarna pas vrijheid.

Nu special Sporen van Slavernijverleden op mijnGelderland. Met onderzoekers nu mee bezig, veel open eindjes. Voorbeelden zijn:

- Harderwijk > koloniaal werfdepot, KNIL soldaten, mannen uit West-Afrika geronseld. Dienstverband KNIL beloofde vrijheid. Burgemeester Jan Bavius de Vries was plantage-eigenaar in Suriname. De Historische Vereniging Harderwijk wil hier meer aandacht aan besteden;
- Afrikaanse bedienden bij landhuizen en kastelen > Paleis het Loo, kasteel Rosendaal, Kasteel Cannenburch, Anna van Vossenburg. Tot slaaf gemaakte personen te vinden in kasboeken;
- Slavernij in Nijkerk > Arent van Curler betrokken bij kolonialisme, historische vereniging is daar nu mee bezig. Nu in een ander licht gezet;
- Nazaten in Gelderland > verbinding met plantages, persoonlijke geschiedenissen, herkenning en erkenning. Schuld en schaamte, verborgen geschiedenis, rollen lopen door elkaar: niet zwart-wit.

Vragen:

Dunya Verwey: Richt het zich alleen op Suriname/Caraïben of nemen jullie ook andere koloniën mee (Nederlands-Indië bijv.)?

Else: Ook Indonesië, koloniaal werfdepot bijv. ook erg gericht op de oost.

Rolf Vonk: Moet het onderzoek er concreet toe leiden dat regiocanons vanuit deze thematiek vensters krijgen?

Else: Autonomie ligt bij jullie. Zou zeker kunnen, de sporen zijn er.

Henriette: er zijn veel databases die tot jullie beschikking staan.

Paul Riezebos (Stagiair Erfgoed Gelderland)

Canons op mijnGelderland:

Canons zijn te vinden op MG en via de website van de Canon van Nederland. Via die vensters kom je opnieuw uit op mijnGelderland. Wat mogelijk is, is een aparte website voor jouw canon. Bijna 200.000 bezoekers wisten afgelopen jaar de canons op mijnGelderland te vinden. Verder bezig met het doorbladerbaar maken en linken aan gerelateerde vensters en verhalen.

Afbeeldingen en auteursrecht:

- Minimaal 1, maximaal 8 afbeeldingen;
- Toevoegen YouTube filmpjes ook mogelijk;
- Beeldrechten: van wie mag de afbeelding gebruikt worden en onder welke voorwaarden? Geschikt voor hergebruik? Niet commercieel? Vermelding van de auteur? Zie ook handleiding verhalen schrijven voor mijnGelderland: <https://mijngelderland.blob.core.windows.net/media/11997/handleiding-verhalen-schrijven-voor-mijngelderland-2021-v1.pdf>.

De rol van Erfgoed Gelderland:

- Ondersteunen van het proces;
- Advies;
- Digitaal presenteren van canon;
- Stimuleren van herijking;
- In overleg is een grotere rol ook mogelijk;
- Om de zoveel tijd (10 jaar) herzien.

Contactpersonen:

- Canon wordt door commissie samengesteld;
- Het liefst drie contactpersonen;
- Linken van de canon aan organisatie gewenst, hiermee wordt canon verbonden aan organisatie en blijft deze benaderbaar voor in de toekomst.

Vragen:

Ferry Lichtenberg: Is ook een niet geografisch gebonden canon mogelijk?

Henriette: Voornamelijk regiocanons, daarvoor bieden wij ondersteuning, anders is het eerder een special op MG.

Paul: Je kunt verhalen insturen die als special gebundeld kunnen worden.

Kelly Kreintjes: Is het bij het vormgeven van de canons het voorbeeld gevolgd van de Canon van Nederland?

Henriette: Laten ons voornamelijk leiden door mijn Gelderland.

Dunya Verwey: Wellicht vensters verbinden met muziek?

Henriette: Audiofragmenten toevoegen is mogelijk.

Jan Reijnen: Fijn samen te werken met specialisten van Erfgoed Gelderland, leidde tot kwaliteit.

Henriette: Dankjewel, doen wij heel graag!

Ingrid Oonk: Is het mogelijk te linken naar fysieke objecten?

Henriette: Belangrijk is je af te vragen: Voor wie is deze canon? Beoogd gebruik is bijv. onderwijs met herkenningspunten, dan kan het altijd helpen. Soms is het ook niet goed mogelijk.

Alexandra van Steen (Canon van Tiel)

Canon en museum:

In 2006 was Flipje en Streekmuseum Tiel het eerste museum in Nederland dat een fysieke presentatie had van de canon. Oudheidkamer Tiel heeft teksten gemaakt, geschikt voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en bezoekers museum. Tekst op B1 niveau past daar goed bij. In een vrij kleine setting vijftig kastjes per tijdvak zichtbaar, symbolen uit onderwijs erbij. Kinderen kunnen het herkennen, maar toeristen ook > meeste collectie uit middeleeuwen, nu ook veel van de Romeinen.

Herijking:

Voor ons belangrijk: twee grote zalen teruggebracht tot vijftig kastjes. Kleine teksten en kleine kastjes met één of twee voorwerpen werkt heel erg goed. Verdiepingsslag op website maken, daar komt ook heel andere bezoeker dan in het museum. Commissie met Emile Smit zal zich bezig houden met canonherijking.

Vragen:

Elmar: Bedankt Alexandra. Ben Bregman is ook aanwezig, specialist onderwijs. Als canoncommissie met educatievragen zit, mail dan Ben even via b.bregman@erfgoed gelderland.nl.

Huub Vilé (Canon van Nijmegen)

Participatie:

Participatie van inwoners van de stad Nijmegen belangrijk. Nog niet veel ervaring mee, wel veel ideeën. Historische verenigingen betrekken, ideeën over nieuwe canonvensters.

Commissie canon stelt vensters vast > inwoners stad worden betrokken in keuzeprocess. Voor scholieren wordt een prijsvraag uitgeschreven, om ook hen te stimuleren.

Proces:

Inzetten op groot bereik: pop up tentoonstellingen door de wijken, schaduwcanon en tijdelijk een 51^e vensters (iedere keer weer een ander). Op die manier inwoners en organisaties actief betrokken houden. Verder nog sub-canons vormen om op kleinere schaal nog verdieping toe te voegen. Educatie is belangrijke pijler.

Vragen:

Hubert Slings: Wat is het verschil tussen keuzevensters en het 51^e venster?

Huub: Keuzevensters zijn bedoeld voor herijking, keuze bij deel van de inwoners. Je hebt altijd discussie over vensters, keuze niet volledig aan commissie zelf. 51^e venster achteraf en wisselend, om bezig te blijven met nieuwe thema's.

Henriette: Hoe vaak is een 51^e venster mogelijk?

Huub: Deels afhankelijk van input. Moet ook voldoende tijd zijn om venster mooi vorm te geven. Eens in het halfjaar bijvoorbeeld.

Henriette: Educatie belangrijk, verbonden met bedrukte canon. Kun je daarmee verbinding met onderwijs het beste maken?

Huub: Voor leerlingen zelf minder interessant, websites zijn voor thuis makkelijk. Gedrukte vensters voor docenten wellicht interessant.

Ben: Leerlingen maken soms ook een eigen canon als opdracht, bijvoorbeeld voor Reizen in de Tijd. Aan het eind van de basisschool stel je je eigen canon samen, met inspiratie van de lokale canon.

Henriette: Creatieve manier om leerlingen zelf aan de slag te laten gaan. Laat meer herinnering achter.

Anton Stapelkamp: In Aalten wordt er gewerkt met leskisten en werkbladen. Goedkoper dan iedereen een boek te geven.

Henriette: Canon is dan eerder een bron waarmee ze aan de slag kunnen.

Else: Hoe doe je dat met flexibele vensters als je ook een boekje gaat uitbrengen? Ook met herijking, digitale oplossing lijkt mij flexibeler.

Huub: 51^e venster is allemaal online, maar uit ervaring weten we dat achterban een boekje fijn vindt, voor promotie wel belangrijk. Maar met oog op herijking zal online altijd groter blijven dan het gedrukte.

Rondvraag

Annelijn Scherff: Over herijking canon is nog wat onzekerheid, wellicht beginnen met aanpassen één venster. Kun je ook op Canon van Nederland canons aanpassen?

Elmar: Ja, dat kan.

Jan Reijnen: Wij zijn in Maas en Waal met digitale canon gestart. In het begin: uitgeven in boekvorm? Griezellig om er een dood werk van te maken, er wordt steeds meer digitaal, boek wordt naslagwerk en leent zich dat voor een canon?

Hubert Slings: Eén keer in de tien jaar een boek uitgeven, ligt een beetje aan de situatie. Zie ik wel brood in. Voordeel digitaal is makkelijker actueel te houden. Sluit elkaar niet uit. Doelgroep prefereert dat soms.

Emile Smit: Het is niet dood in een boek. Je bent idioot bezig als je boeken maakt met veel tekst en weinig illustraties. Canons goed te visualiseren. Omgekeerd: websites hebben iets vluchtigs. Boeken zijn fijn. Om de tien jaar is het helemaal niet zo gek.

Anton Stapelkamp: Iemand ervaring met samengestelde gemeenten? Wisselt nogal eens.

Emile Smit: Als je persé een canon wilt van een gemeente: letten op dingen die samenvallen maar ook op dingen die uniek zijn. Vraag jezelf af: moet een canon aan bestuurlijke eenheid gebonden zijn? Verschillende canons ook mogelijk.

Karine: Fusie gemeente is ophanden. Bij het maken van een canon moet ieder dorp zijn eigen dingen erin houden. Mooi als gemeente erachter staat.

Henriette: Als historische commissie kijken naar wat is waar gebeurd, mooie van canon is dat volledigheid geen vereiste is.

Jan: Boekwerk? De kopij is er, de plaatjes. Wie betaalt het uitgeven van een boek? De gemeenten gaven allemaal een klein bedrag.

Henriette: Heel erg bedankt voor jullie aanwezigheid, voor het delen van de kennis en bieden van inspiratie.

Erfgoed Gelderland

COÖPERATIE VAN GELDERSE
ERFGOEDORGANISATIES

Erfgoed
Gelderland

Digitale Canons op mijnGelderland

4 maart 2021

Door Paul Riezebos

Erfgoed
Gelderland

Waar is uw canon te vinden?

- Op mijngelderland.nl/canons/
- Op canonvanNederland.nl
- Eigen website (optioneel)
 - Voorbeeld: Verhaal van Maas en Waal
- Sociale media en Nieuwsbrief
 - Video
- +/- 200.000 bezoekers afgelopen jaar (23%)

Erfgoed
Gelderland

Handig navigeren met links

- ‘Doorbladerbaar’

“Dit verhaal is onderdeel van de canon van Hattem, om naar het volgende venster te gaan, klik hier.”

- Linken aan gerelateerde vensters en verhalen

“Een kleine honderd jaar later, in 1543 zou op deze plek Huis Morgenster verrijzen.”

Erfgoed
Gelderland

Afbeeldingen

- Maximaal 8
- Ingesloten video

Auteursrechten

Van wie mag deze afbeelding gebruikt worden en onder welke voorwaarden?

- Geschikt voor hergebruik
- Niet commercieel?
- Vermelding van de auteur?
- Zie ook handleiding verhalen schrijven voor mijnGelderland

Vragen? Mail naar info@mijngelderland.nl

Erfgoed
Gelderland

De rol van Erfgoed Gelderland

- Ondersteuning van het proces
 - Advies
- Digitaal presenteren van canon
- Stimuleren van herijking

In overleg:

- Grotere rol

Erfgoed
Gelderland

Contactpersonen

Canoncommissie:

- Contactpersonen (het liefst 3)

Organisatie

- Eigenaarschap
- Verantwoordelijk

Erfgoed
Gelderland

Vragen?

Gebruik de chatfunctie

Specifieke vragen:
info@mijngelderland.nl

Sporen van slavernijverleden in Gelderland

Venster Anton de Kom

Erfgoed
Gelderland

Anton de Kom

1898-1945

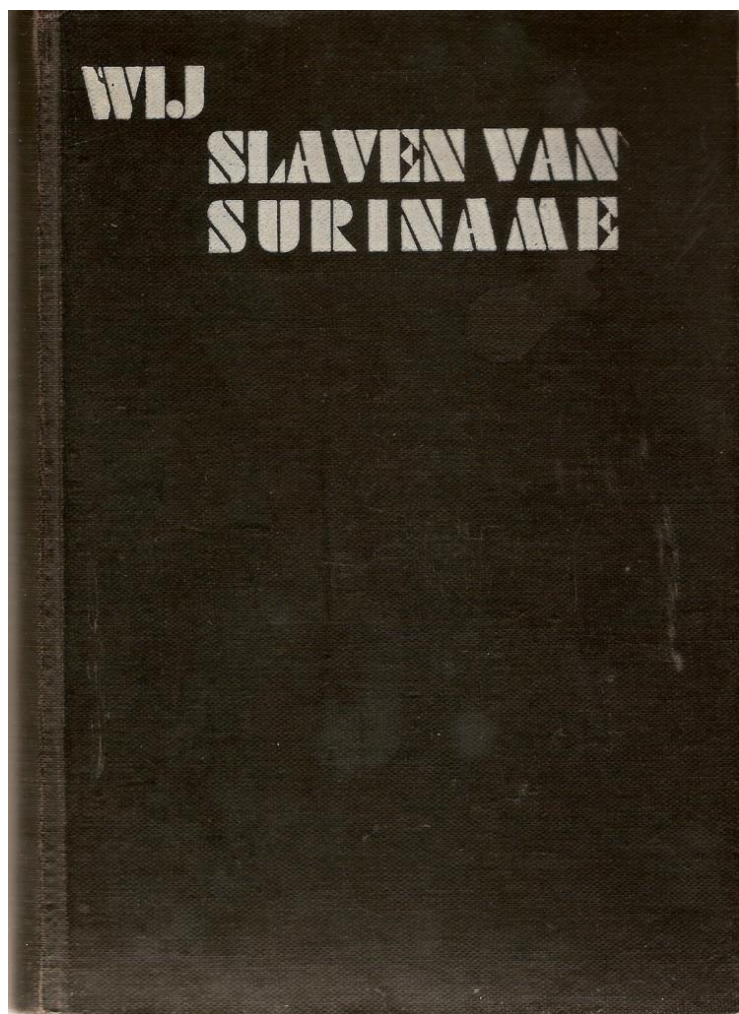
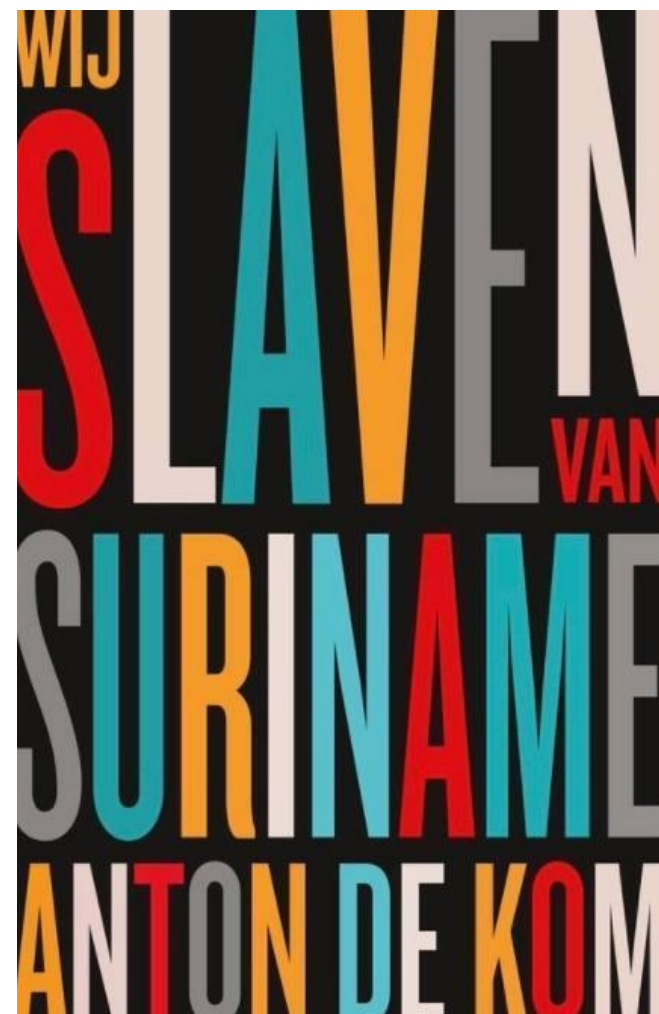

Wij slaven van Suriname

Anton de Kom 1934

*blanken die zich meester maken van land lijf en
goed van andere gekleurde volken
koop en verkoop van onze vaders en moeders
gebruik en misbruik der levende have*

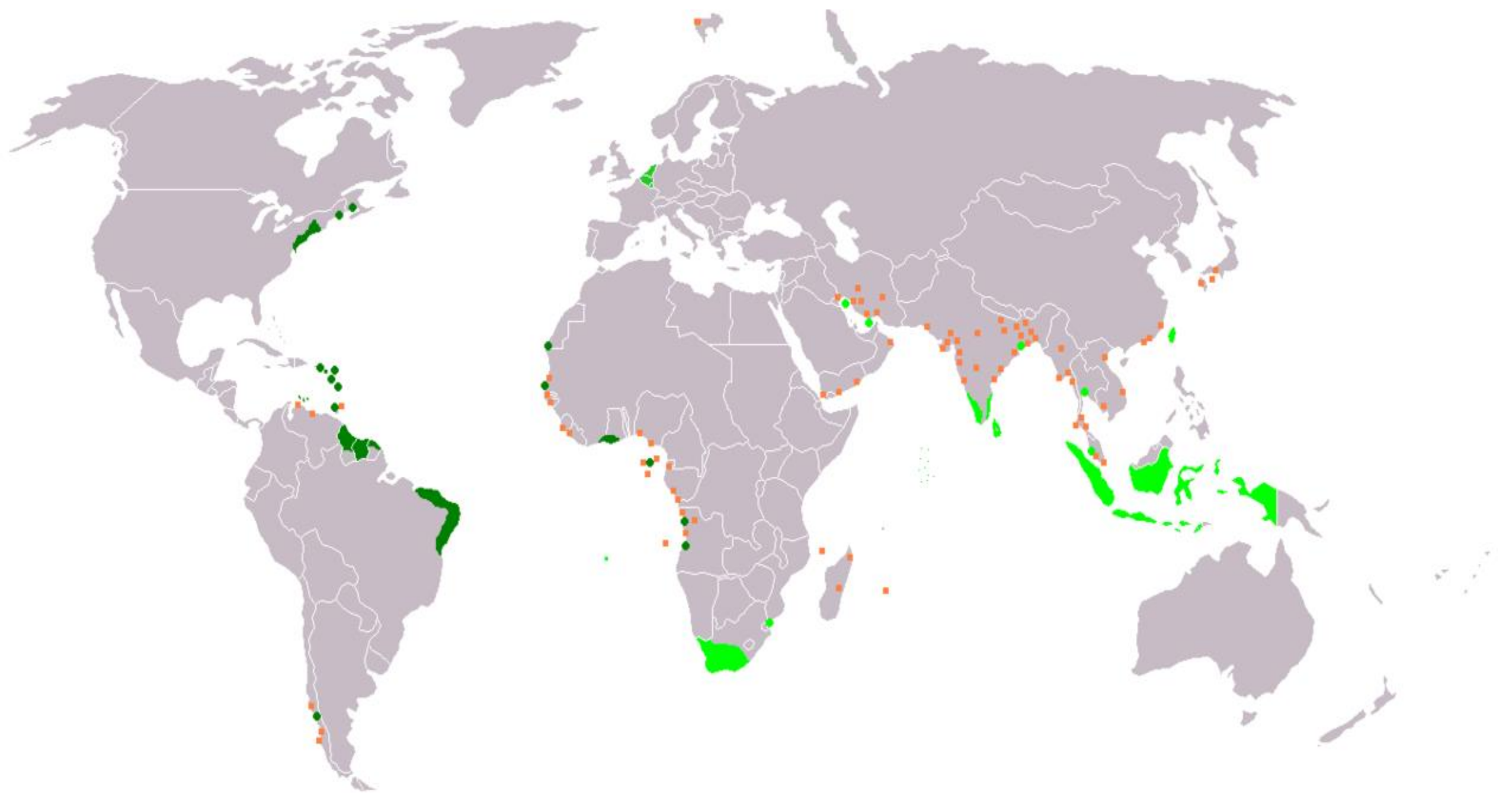

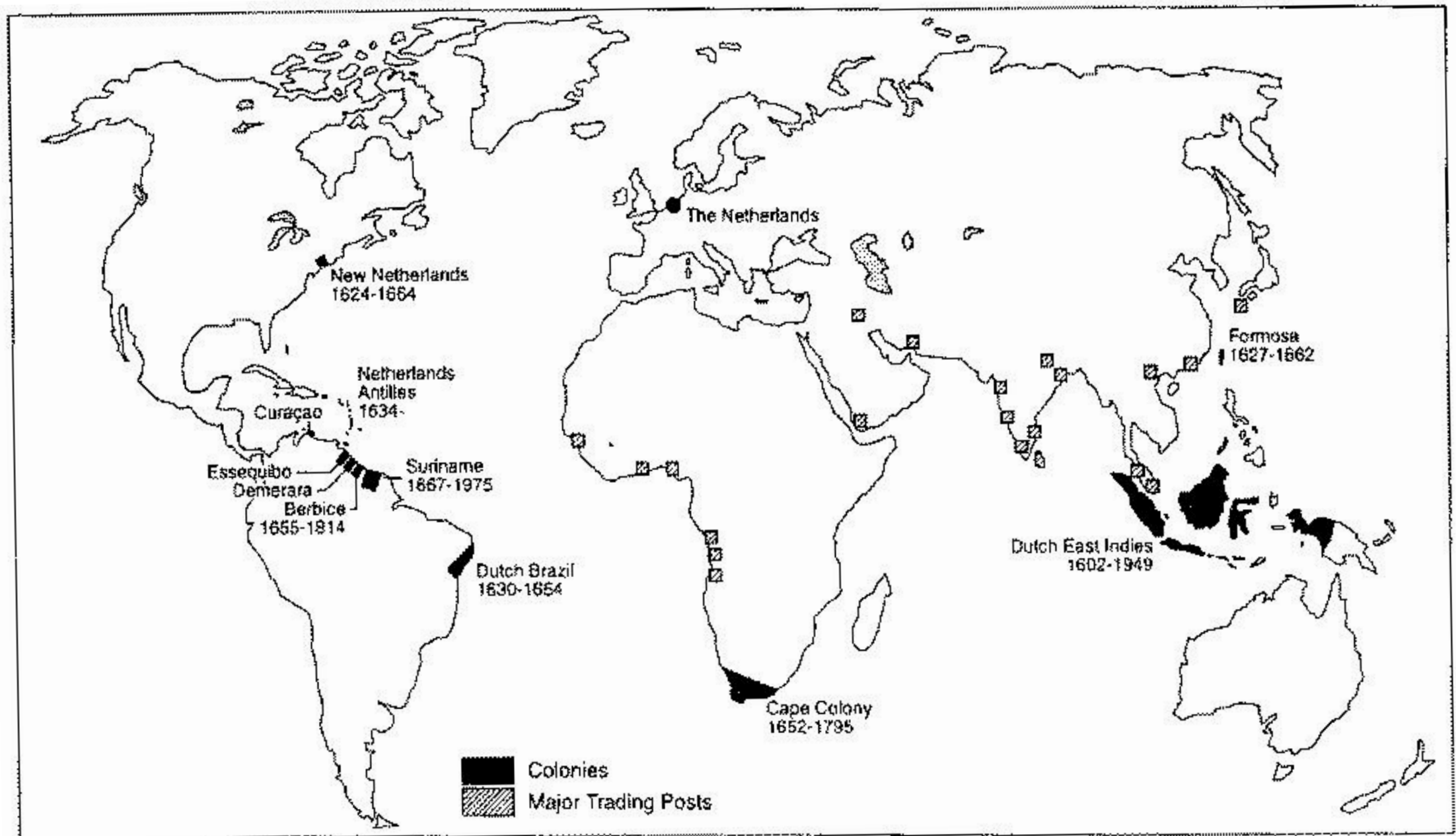

gedacht t' Eijland / gelegen in de Paus' Loucq
ind in t opvoeren tussen de plantagen La

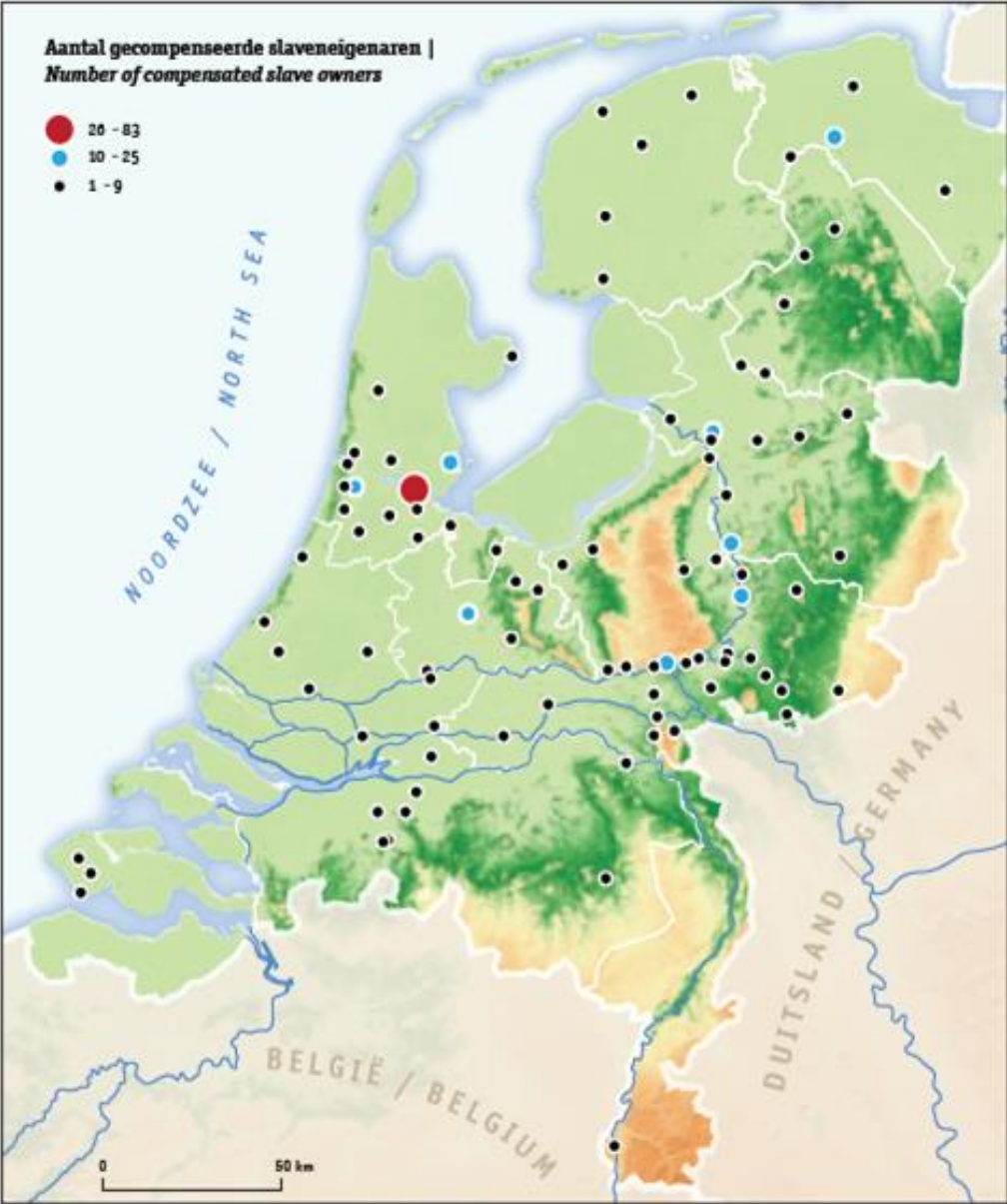
Sporen van Slavernijverleden in Gelderland

Koloniale Rijk. Republiek der zeven Verenigde Nederlanden (1599-1795) en Koninkrijk der Nederlanden

Woonplaatsen van gecompenseerde slaveneigenaren in Nederland in 1863
| *Residences of compensated slave owners in the Netherlands in 1863*

Gids Slavernijverleden Nederland

Auteur: Dienne Hondius, Nancy Jouwe, Dineke Stam Jennifer Tosh
Uitgever: Lm Publishers

Lijst van steden waar Nederlandse slaveneigenaren gecompenseerd werden | *List of cities where Dutch slaveowners were compensated **

Aalten	Dokkum	Laren	Sloten
Alkmaar	Dordrecht	Leeuwarden	Smilde
Almkerk	Driebergen	Lochem	Sneek
Ambt Ommen	Dwingeloo	Lopik	Soest
Ameide	Elst	Maastricht	Terborg
Amersfoort	Enkhuizen	Meppel	Terheijden bij Breda
Amsterdam	Gendringen	Middelburg	Tiel
Angerlo	Ginneken	Middelstum (Gron- ingen)	Twello
Apeldoorn	Goor (Overijssel)	Midwolde	Utrecht
Arnhem	Gorinchem	Monnickendam	Velp
Assen	Gorssel	Nijkerk	Velsen
Beek bij Nijmegen	Gouda	Nijmegen	Vlissingen
Beek bij Ubbergen	Grave (Noord-Brabant)	Noordwijk	Voorst
Beverwijk	Grijskerke	Oosterbeek	Wageningen
Bloemendaal	Groningen	Oosterhout	Weesp
Breda	Haarlem	Oude Pekela	Wijhe
Dalfsen	Haarlemmermeer	Ouder-Amstel	Zaltbommel
De Bildt	Hardenberg	Putten	Zevenaar
De Wijk	Hattem	Raamsdonk	Zutphen
Delft	Heemstede	Renkum	Zwolle
Den Haag	Helmond	Rheden	Zwollerkerpel
Deventer	Hummelo	Rotterdam	
Doesburg	Kampen	Sint Anna bij Nijmegen	
Doetinchem	Koog aan de Zaan		

* Met vervolgonderzoek wordt deze lijst nog verder aangevuld | *With further research this list will be complemented.*

Lijst namen gecompenseerden + plantages + namen tot slaafgemaakten

32 Gelderse plaatsnamen	96 eigenaren	Plantage	Naam eigenaar 1863	Aandeel	Familienaam slaafgemaakten
Aalten	1	St Barbara	Klijnpennink, Jacobus Johannes	1/80	
Angerlo	1	Vossenburg	Brantsen, Carel Marie		
Apeldoorn	1	Meerzorg	baron van Heeckeren van Brandsenburg, F	1/36	
Arnhem	16				
Beek bij Nijmegen	1	Dijkveld	Pringle, Maria Anna	5/21	
Beek bij Ubbergen	1	Vossenburg	Noort, op ten Willem Engelbert		
Doesburg	1	Vossenburg	Brantsen, Geertruida Sarah Agatha		
Doetinchem	1	Nieuwzorg	Meijer, Catharina Frederika Georgina	125/640	Nieuwstad
					Hoogvliets
Elst	1	t IJland	baron van Dedem, Otto	3/630	
Elst	1	Adrichem	Kerkhoven, Anna Jacoba Johanna	5/312	Berg
					Dreg
					Kerk
Gendringen	1	Meerzorg	Baron Taets van Amerongen, Joost	35/31104	Zorg
Gorssel	1	Berkshoven en Oostrust	Schimmelpenninck, Anna Agnesia	1/27	Klosteren
					Rubbers / Russers
Hummelo	1	Dijkveld	Schas, Anna Maria	3/21	Fantan
Lochem	1	Vossenburg	Phaff, Jeannette Wilhelmina Antoinetta		

Sporen van slavernijverleden

In januari 2020 is het project **Sporen van Slavernijverleden in Gelderland** van start gegaan. Deze special beschrijft iedere maand een spoor van het slavernijverleden in de periode van Nederlandse kolonisatie wereldwijd. Ook in Gelderland zijn sporen van slavernij te traceren. Binnen dit project doen Gelderse organisaties onderzoek naar mensen, plaatsen, gebeurtenissen, huizen en kastelen die verband hebben met het slavernijverleden.

Zo blijkt uit de archieven van een aantal Gelderse families dat zij eigenaren waren van

24 verhalen

Andries Lau en Zephir, Wageningers met Afrikaanse roots in de negentiende eeuw

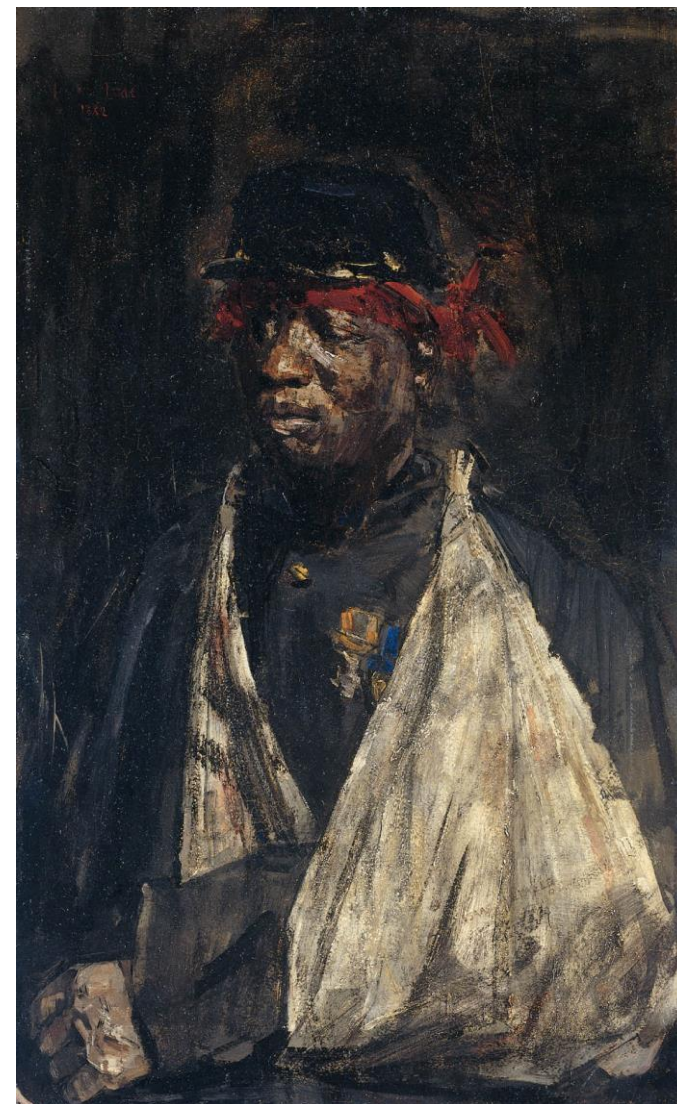
Sporen van Slavernijverleden

Andries Lau woonde rond 1820 bij dominee Conrad Conrad Schuiers en zijn vro...

Harderwijk

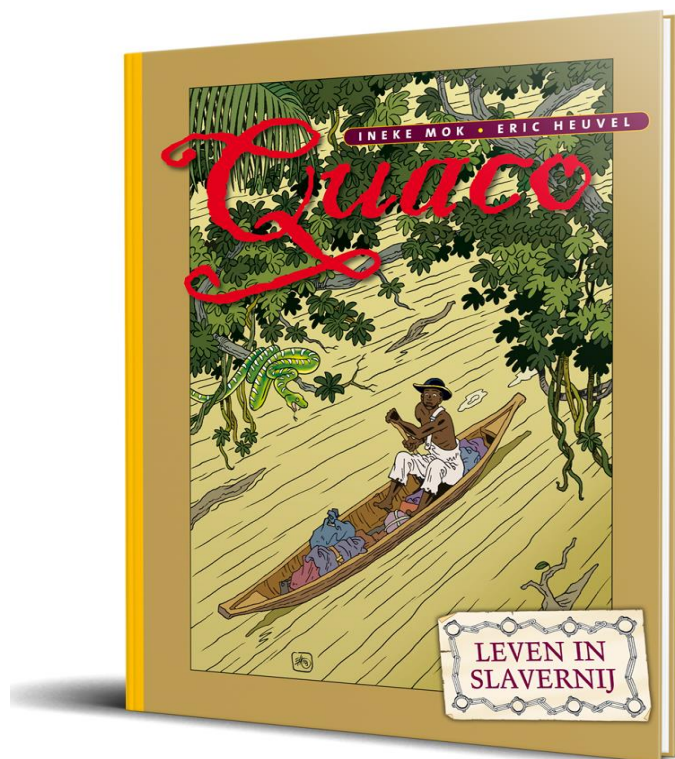

Dat de visie der boorengemelde en van tijd tot
tijd af te sendene Slaaven, zoo ras deselve aan
met des Heer tweede comparants gewoone merk,
aan den Heer eerste comparant ter hand te
stellen en dus geteckend (IBDV) zullen syn
gebrand en daadelyk aan boord der naa-
Surinaamen te vertrekkenne Schepen, kegens

Collectie Rijksmuseum
Portret Kees Pop, Isaac Israels

Afrikaanse bedienden/landhuizen & kastelen

Handwritten ledger entry from a Dutch colonial record, likely a plantation or estate account, detailing the lives and deaths of African servants and the balance of the account.

	Mans	Vrou	Jong.	Meisj.
Per 't kind van Nane, gestorven				1
... De Negerin Anna met Juffrow				
De Vree, na Holland gezacn		1		
... De Neger Hans, gestorven	1			
	1	1		1
Per Balance dat op de nieuwe Pree,	42	40	10	13
Lening Pmo January 1728 brengt	43	41	10	14

Kasteel de Cannenburch

Geldersch Landschap en Kasteelen

*‘un bonnet pour le petit
Housard qui eux le
malheur d’etre noire’.*

Nijkerk

MijnGelderland

In de buurt

Actueel

Verhalen

Organisaties

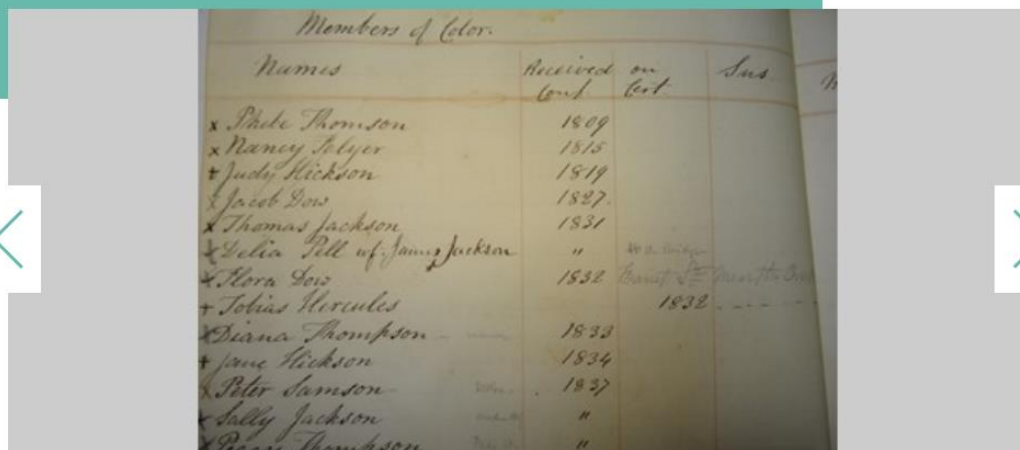
Over mijnGelderland

Zoeken

Home - Specials - Sporen van slavernijverleden - Sporen van koloniale slavernij in de Nijkerkse kerk

Sporen van koloniale slavernij in de Nijkerkse kerk

Arendt van Curler

Names	Received on (month year)	Sex
x Phila Thompson	1809	
x Nancy Telyer	1815	
x Judy Hickson	1819	
x Jacob Dow	1827	
x Thomas Jackson	1831	
x Delia Bell of James Jackson	"	
x Flora Dow	1832	
x Tobias Hercules	1832	
x Diana Thompson	1833	
x Jane Hickson	1834	
x Peter Samson	1837	
x Sally Jackson	"	
x Isaac Thompson	"	

Kenmerken

Sporen van
slavernijverleden

Streekgeschiedenis

1600-1700

Nijkerk

Veluwe

Plaats

Nazaten in Gelderland

- Verbinding met plantages
- Persoonlijke geschiedenissen
- Herkenning en erkenning
- Schuld en schaamte, verborgen geschiedenis
- Rollen lopen door elkaar: niet zwart –wit

[MijnGelderland](#) [In de buurt](#) [Actueel](#) [Verhalen](#) [Organisaties](#) [Ov](#)

Home - Specials - Sporen van slavernijverleden - Twee landen in mijn hart

Twee landen in mijn hart

Van Curaçao naar Nederland en terug

Portret Marlène Melfor
© Rens Plaschek, fotograaf

Foto 1/1

Marlène Melfor (67) werd geboren op Curaçao, waar ze haar jeugd doorbracht tot ze dertien jaar oud was. Ze ging in haar eentje naar Nederland. Eerst naar een internaat in Limburg, en uiteindelijk kwam ze in Arnhem terecht. Ze vertelt over haar jeugd en haar tijd in Limburg, waar ze ineens als 'anders' werd benaderd en constant met haar afkomst werd geconfronteerd.

Opgroeien op Curaçao

"Ik ben opgegroeid in Willemstad, de hoofdstad van Curaçao. Mijn beide ouders kwamen van het platteland, mijn vader van Barber, mijn moeder van Soto waar tijdens de slavernijperiode diverse plantages waren gevestigd. In Soto vind je onder andere [landhuis Groot Santa Martha](#), in Barber vind je onder andere plantage Ascencion. Mijn moeder haar focus lag vooral op de stad en zij kon soms in haar opwindings of boosheid melden dat anderen zoals bijvoorbeeld mijn vader uit het gebied kwam van 'die zwarte mensen'. Als kind heb ik dit nooit begrepen, we waren immers toch allemaal zwart...

Grootouders

Ik vind schaamte en schuld totaal niet nodig. Dit gebeurde honderden jaren geleden. Niemand die nu leeft, heeft daar direct verantwoordelijkheid voor. Maar waar je wel verantwoordelijkheid voor hebt, is je te informeren over wat zich heeft afgespeeld. Omdat het voor de samenleving wel belangrijk is. Je kunt niet de glorieuze kant van de geschiedenis vieren zonder dat je er rekenschap van geeft dat die niet voor alle mensen gold. Ik zou willen dat de bezoeker het tot zich neemt, empathie heeft en weet dat er meerdere kanten zijn.'

Valieka Smulders, hoofd conservator Rijksmuseum

Hoe op zoek?

<https://mijngelderland.nl/specials/sporen-van-slavernijverleden>

<https://erfgoed gelderland.nl/sporenvanslavernijverleden/>

<https://magazines.cultureelerfgoed.nl/terugnaardetoekomst/2019/01/index>

<http://www.suriname-heritage-guide.com/>

Vragen of meer weten?

Meer onderzoek of advies nodig? We denken graag met u mee!

b.esseboom@erfgoed gelderland.nl

e.gootjes@erfgoed gelderland.nl

06-21502898

06-33776999

Erfgoed
Gelderland

Beleidskader Vrijheid

publieksversie

provincie
Gelderland

*Enkele citaten van Koning Willem-Alexander
uit de troonrede van 15 september 2020:*

“Nooit zal ik de Nationale Dodenherdenking van 4 mei 2020 vergeten. Het was onwerkelijk en zeer realistisch tegelijk: die bijna lege Dam, de stilte nog oorverdovender dan anders, en het besef dat de viering van 75 jaar vrijheid noodgedwongen een ingetogen karakter had gekregen.”

“Een 94-jarige veteraan maakte veel los met een ingezonden brief waarin hij de jongeren van Nederland opriep vol te houden en solidair te zijn met zijn generatie. Een 18-jarige student schreef hem terug hoe dankbaar hij was voor de vrijheid en alle mogelijkheden waarmee hij en zijn leeftijdgenoten opgroeien. Maar hij schreef ook hoezeer zij die vrijheid nu missen, hoe zij sleutelmomenten in het leven zomaar zien passeren en hoe extra onzeker de toekomst door de coronacrisis voelt.”

[Beleidskader Vrijheid

publieksversie

uitgave provincie Gelderland
Arnhem, maart 2021

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Inleiding	6
2. Doelstelling, kader, ambities en doelgroepen	7
3. Relatie <i>Gelderland Herdenkt</i> en <i>Vrijheid</i>	8
4. (Inter)nationale samenhang	8
5. Wageningen	9
6. Regionale invulling <i>Vrijheid</i>	11
a. Airborneregio	
b. Veluwe	
c. Achterhoek en Liemers	
d. Nijmegen en omgeving	
e. Rivierengebied	
7. Grote Gelderse evenementen	15
8. Overkoepelende projecten	16
a. Innovatie	
b. Educatie	
c. Communicatie en marketing	
9. Jongeren	18
10. Begroting en financiën	19

Vrijheid

Mijn werk is vaak gericht op het hier en nu, maar zeker ook regelmatig op de toekomst. En wie vooruit denkt, kijkt ook terug naar het verleden. Onze Gelderse oorlogsgeschiedenis biedt daar alle aanleiding toe. De laatste, grote wereldoorlog in Nederland heeft onze wereld ingrijpend veranderd. En indringende lessen geleerd. Mij motiveert het om het juiste te willen doen. Door mensen te zien zoals je ze mag zien. Inwoners die onder zo goed mogelijke omstandigheden hun leven zo zinnig en prettig mogelijk willen invullen. Met daarin ruimte voor degenen die anders (lijken te) zijn.

Het programma *Vrijheid* is opgezet omdat nieuwe generaties steeds verder los komen van de Tweede Wereldoorlog. We hebben de verhalen, de foto's/films en nog slechts enkele getuigen die ons terugbrengen naar de wreedheden van toen. Het ervan weten blijft belangrijk. We gaan daarin verder kijken dan onze Nederlandse, Gelderse grenzen. Zo is er bijvoorbeeld ook aandacht voor de manier waarop de Verenigde Naties en de Europese Unie vrede willen realiseren. En de verhalen van veteranen blijven verteld en gehoord worden. Ons oorlogsverleden is meer dan een geschiedenisles, we moeten hieruit de lessen trekken voor vandaag en morgen.

Het programma *Vrijheid* moet dit complexe, maar o zo belangrijke bewustzijn realiseren. Bewust van een gevoelig, ernstig oorlogsverleden, dat van invloed is op onze huidige keuzes. Ik ben blij dat de Airborneregio, Veluwe, Achterhoek & Liemers, Rijk van Nijmegen en het Rivierengebied hebben aangeven die handschoen te willen oppakken. Ik nodig de regio's uit gebruik te maken van de mogelijkheden die het programma biedt. Onder meer om jongeren via Educatie en Innovatie iets mee te geven. Inspiratie waarmee ze hun huidige en toekomstige, belangrijke keuzes kunnen maken. Want *Vrijheid* is niet vanzelfsprekend.

gedeputeerde Vrijheid, Peter van 't Hoog

1 Inleiding

‘Vrijheid is niet vanzelfsprekend.’ Dat was de leidraad van het programma *Gelderland Herdenkt, 75 jaar Vrijheid* in 2019 en 2020. Onder dit motto werd stilgestaan bij het einde van de Tweede Wereldoorlog en 75 jaar vrijheid. *Gelderland Herdenkt* krijgt in de jaren 2021 tot en met 2023 een vervolg met het programma *Vrijheid*, onder hetzelfde motto. Daarmee wordt een brug geslagen naar de volgende ‘kroonjaren’, 2024/2025, 80 jaar na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog.

Gelderland was van september 1944 tot en met mei 1945 negen maanden onafgebroken het centrum van de bevrijdingsstrijd van Nederland. Met Zeeland behoort Gelderland tot de provincies met de meeste oorlogsslachtoffers en oorlogsschade. Steden en dorpen werden verwoest, talloze locaties in Gelderland herinneren aan de periode 1940-1945.

De verhalen over wat de mensen toen doormaakten worden van generatie op generatie doorgegeven en zitten als het ware in ons DNA. Een provincie die zozeer getekend is door die strijd om de vrijheid, is het aan zichzelf verplicht de herinnering aan die tijd levend te houden. Door te blijven herdenken en de vrijheid te vieren. Door de lessen die we uit die periode trekken op een eigentijdse manier door te geven.

Vrijheid is geen statische waarde, maar een kernwaarde die steeds vraagt om rekschap geven, actie, alertheid en maatschappelijk debat. Democratie, rechtstaat en vrijheid zijn drie met elkaar verbonden begrippen die een belangrijke basis vormen om in vrijheid te kunnen leven. Nu, maar ook in de toekomst. De boodschap blijft: ‘Vrijheid is niet vanzelfsprekend’.

2 Doelstelling, kader, ambities en doelgroepen

De doelstelling van het programma *Vrijheid* is een impuls geven aan een actieve bewustwording van naoorlogse generaties in Gelderland van de onschatbare waarde van vrijheid en hoe wij met elkaar samenleven in deze vrijheid. Bewust zijn van de immense betekenis van het hebben van vrijheid, hoe we samen in vrijheid leven en deze borgen voor de toekomst.

Als we in dit programma spreken over ‘vrijheid’, wordt gerefereerd aan hoofdstuk 1 van de Nederlandse Grondwet. Dit hoofdstuk borgt onze grondrechten en daarmee de vrijheid in onze samenleving. Het gaat bijvoorbeeld om de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van vergadering en betoging en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. We schenken ook aandacht aan de waarde en het functioneren van democratie en rechtstaat als waarborgen voor die vrijheid.

In het programma *Vrijheid* passen historische gebeurtenissen, onze recente ervaringen tijdens de coronacrisis en discussies over de inclusieve samenleving. De historische begrenzing van het project ligt bij de Tweede Wereldoorlog. Andere historische episoden kunnen aan bod komen als de actualiteit daarom vraagt, zoals de discussie rond ons slavernijverleden.

Net als *Gelderland Herdenkt* richt *Vrijheid* zich op een zo breed mogelijk publiek, waarbij jongeren een aparte focusgroep vormen. Elke Gelderlander krijgt de kans deel te nemen aan het programma, dat is de ambitie. Of hij of zij daar gebruik van wil maken, is een eigen keuzevrijheid.

3 Relatie Gelderland Herdenkt en Vrijheid

Het programma *Vrijheid* ligt in het verlengde van *Gelderland Herdenkt*. Inhoudelijk lopen ze in elkaar over. Als het gaat om subsidieregelingen zijn het echter gescheiden trajecten. De subsidieregeling voor het programma *Vrijheid* is per 3 mei geopend en geldt tot eind 2023.

Het programma *Gelderland Herdenkt* was gebouwd op een samenwerking tussen de provincie en de Gelderse gemeenten. Van beide zijden bestaat de wens om die samenwerking voort te zetten richting de volgende 'kroonjaren', 2024-2025, 80 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog. Het programma *Vrijheid* reikt echter niet verder dan de 'regeerperiode' van de huidige Gelderse coalitie, 2019-2023. Mogelijk krijgt het daarna een vervolg.

4 (Inter)nationale samenhang

Het programma *Gelderland Herdenkt* stond niet op zichzelf. Niet alleen in Gelderland, maar in heel Nederland en elders in de wereld werd in 2019 en 2020 stilgestaan bij het einde van de Tweede Wereldoorlog en 75 jaar vrijheid gevierd, tot de coronacrisis roet in het eten gooide.

Vrijheid bestaat bij de gratie dat je onvrijheid voorkomt. In eigen land, wereldwijd. In het programma *Vrijheid* is daarom aandacht voor internationale organisaties als de Verenigde Naties en de Europese Unie, die onder meer in het leven zijn geroepen om vrede, vrijheid en veiligheid te borgen, zoals Defensie in eigen land.

De Nederlandse veteranen, die dienden in ruim honderd vredesmissies sinds de Tweede Wereldoorlog, verdienen aandacht in *Vrijheid*. Het Nederlands Veteraneninstituut in Doorn en de 11e Luchtmobiele Brigade ondersteunen het programma actief.

5 Wageningen

Op 5 mei 1945 werd in Wageningen, in Hotel de Wereld, een einde gemaakt aan de meest recente bezetting van Nederland. Het bezorgde Wageningen de titel 'stad der bevrijding'. Onder verantwoordelijkheid van Wageningen45 (gemeente Wageningen en Stichting Nationaal Comité Herdenking Capitulaties 1945) zijn hier elk jaar op 4 mei de dodenherdenking en op 5 mei de bevrijdingsvuurestafette, het defilé en het Gelders Bevrijdingsfestival.

Wageningen45 wil zich echter niet beperken tot beide dagen in mei, maar permanent 'een platform bieden voor vrede en vrijheid en heeft ten doel het herdenken van de capitulaties, vierten van de verkregen vrijheid en aandacht te vragen voor de wereldwijde vraagstukken van vrede, vrijheid en veiligheid vanuit Wageningen. Gewerkt wordt aan een onderscheidend programma: lokaal, regionaal, landelijk, internationaal, het hele jaar rond. Met ontmoetingen, evenementen, dialoog, kennisdeling en educatie. Fysiek en online.

De coronacrisis maakt ook dit jaar op 4 en 5 mei grote publieksevenementen onmogelijk. Als alternatief werkt Wageningen45 samen met Omroep Gelderland, Poppunt Gelderland en Cultuur Oost aan een 'Muzikale tour van de vrijheid'. Die bestaat uit ontmoetingen tussen verhalenvertellers (mensen met een persoonlijk verhaal over WOII) en muzikmakers, bij circa acht locaties in Gelderland die een rol speelden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het gaat om verhalen over leven en dood, verzet, verraad, vriendschap, onderdrukking en vrijheid. Muzikmakers van nu laten zich inspireren door de verhalen van toen, aangevuld met hun eigen ervaringen en blik op de wereld.

Wageningen heeft een prominente plaats in het programma *Vrijheid*.

- 1 Overbetuwe is tevens penvoerder voor Regio Rivierengebied
- 2 Gemeente Arnhem is tevens penvoerder voor de Regio Veluwe

Regionale invulling Vrijheid

Gelderland Herdenkt was opgebouwd rond een gemeenschappelijk verhaal: Gelderland in de Tweede Wereldoorlog, met name het laatste oorlogsjaar september 1944-mei 1945. Binnen dat kader hadden de Gelderse regio's Arnhem (Airborneregio), Nijmegen, Achterhoek/Liemers, Veluwe en Rivierengebied elk hun eigen verhaal, accenten en momenten. Zo ontstond een gezamenlijk programma.

In september 2019 kwamen de Airborneregio en Nijmegen en omgeving volop aan bod met hun herdenkingsactiviteiten rond Market Garden, de Slag om Arnhem, in september 1944. De regio's Veluwe, Achterhoek en Rivierengebied wilden in het voorjaar van 2020 met name stilstaan bij de Bevrijding in het voorjaar van 1945 en 75 jaar vrijheid vieren. Zoals bekend viel dat deel van *Gelderland Herdenkt* door de coronacrisis in het water, onderdelen worden alsnog ingehaald.

De provincie en genoemde regio's willen in het kader van *Vrijheid* op dezelfde manier samenwerken als bij *Gelderland Herdenkt*: een gezamenlijk Gelders verhaal en educatieprogramma, een aantal Gelderse evenementen en daarnaast per regio eigen verhalen, accenten en momenten.

Het is belangrijk op te merken dat *Vrijheid* wat betreft impact, mensen en middelen aanzienlijk bescheidener zal zijn dan *Gelderland Herdenkt* en als zodanig gezien moet worden als een overgang naar de volgende kroonjaren, 2024-2025, 80 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Niettemin begint het programma *Vrijheid* al de nodige contouren te krijgen. Hier volgt een overzicht per regio.

a

Airborneregio

De Airborneregio zet in op verdere uitvoering van het *Masterplan Airborneregio 2018-2022* en met name het toekomstbestendig maken van de programmalijnen herdenken, beseffen en beleven. Zo wil zij het verhaal van de Slag om Arnhem vertalen naar het nu, de dialoog aangaan over hedendaagse vraagstukken, gelieerd aan vrijheid en onderliggende begrippen. Daarnaast werkt de regio aan doorontwikkeling van digitale educatieve programma's en projecten, samen met onder meer het mbo, het Airborne Museum Hartenstein, het Platform Militaire Historie Ede en de Stichting Driel-Polen.

b

Veluwe

Op de Veluwe ontwikkelden 21 gemeenten in het kader van *Gelderland Herdenkt* gezamenlijk het programma *Veluwe Remembers*, met zo'n 40 evenementen en 130 projectjes uit de haarvaten van de samenleving ('poppies'). Het programma moest vanwege de coronacrisis vrijwel geheel worden uitgesteld, een deel wordt alsnog uitgevoerd.

In het regioprogramma *Vrijheid* worden de verhaallijnen uit *Veluwe Remembers* verder uitgebouwd:

- Market Garden en de nasleep daarvan (opvang vluchtelingen)
- De Joodse geschiedenis
- De bevrijding door de Canadezen, de bevochten Veluwe

Het Nationaal Ereveld Loenen, de voormalige Joodse psychiatrische inrichting Het Apeldoornsche Bosch en Het Westerborkpad spelen als herinneringsplek een rol in het programma op de Veluwe. Voor een aantal verhaallijnen wordt aansluiting gezocht bij andere regio's, zoals de Airborneregio (Market Garden) en de Achterhoek (Jodenvervolgung).

c

Achterhoek en Liemers

In de regio Achterhoek kozen acht gemeenten voor samenwerking in het kader van *Gelderland Herdenkt, 75 jaar vrijheid*, met als leidraad 'Samen vieren we de vrijheid'. De Liemerse gemeenten Duiven, Westervoort en Zevenaar sloten zich daarbij aan. Daarnaast werd de samenwerking gezocht met negen gemeenten in de Duitse grensregio om samen met hen 75 jaar vrijheid te vieren, onder meer met een gezamenlijke vrijheidsmaaltijd en de grensoverschrijdende exposities *Kind van de Vrijheid*, *Sporen van de Vrijheid* en *Kunst en Vrijheid*. Het Achterhoekse programma viel vrijwel geheel in het water door de coronacrisis. Een deel wordt nog ingehaald. De Achterhoekse gemeenten hebben besloten de samenwerking voort te zetten en dat geldt ook voor hun Duitse partners. In het kader van *Vrijheid* wordt gedacht aan een grensoverschrijdend basisprogramma met als thema: 'Vrijheid maak je samen' of 'Vrijheid in verscheidenheid'. Bij het programma zullen musea, culturele- en erfgoedinstellingen, het onderwijs en sportorganisaties betrokken worden. Lokale initiatieven zijn welkom, vanuit het motto 'iedereen doet mee'.

Mogelijke programmaonderdelen zijn grensoverschrijdende ontmoetingen over vrijheid, uitingen van kunstenaars en vrijdenkers, vrijheidsroutes en een Duits-Nederlandse Vrijheidsprijs.

d

Nijmegen en omgeving

In de regio Nijmegen konden de activiteiten en evenementen in 2019 en begin 2020 in het kader van *Gelderland Herdenkt* doorgaan. De activiteiten, gepland in mei 2020 zijn deels afgelast en deels verplaatst naar latere data. In het *Gelderland Herdenkt* regioprogramma werkten de volgende gemeenten samen: Nijmegen, Berg en Dal, Druten, Heumen en Wijchen. De samenwerking in de regio blijft ook voor het Programma *Vrijheid* in stand en richt zich op de kroonjaren 2024-2025. De gemeenten Nijmegen, Berg en Dal, Druten en Wijchen zullen ook programmatische invulling geven aan de tussenliggende jaren. In 2022 en 2023 staan vooralsnog onder andere de volgende evenementen op de agenda:

<i>Sunset March</i>	Een speciale Sunset March over de brug De Oversteek in Nijmegen
<i>Faces tot Graves</i>	Portretten bij de graven op de Erebegraafplaats Groesbeek
<i>Free Future</i>	Jongerenfestival

De evenementen in de regio Nijmegen zijn gekoppeld aan historische momenten in de tijd: Market Garden, Operatie Veritable en de bevrijding door de Canadezen.

Free Future College

Rivierengebied

Als het gaat om de herdenking van de Tweede Wereldoorlog is het Rivierengebied op te delen in twee gebieden. In het oostelijk deel (Overbetuwe, Lingewaard, Neder-Betuwe) ligt de nadruk op september 1944 (Market Garden/Slag om Arnhem) en de periode daarna. Dit deel van programma *Gelderland Herdenkt* kon doorgang vinden. In het westelijk Rivierengebied (Tiel, Buren, Culemborg, West Betuwe, Zaltbommel en Maasdriel) ligt de nadruk op mei 1945, de bevrijding. De herdenkingsactiviteiten in het voorjaar 2020 moesten vanwege corona vrijwel alle worden uitgesteld, een deel wordt nog ingehaald.

Voor het programma *Vrijheid* springt er vooralsnog één evenement uit: *Tour de Waal, Fietsen in Vrijheid*, op 5 mei. In 2014 begonnen als een initiatief van kunstenares Joyce Bloem, is het inmiddels uitgegroeid tot een jaarlijks programma op 5 mei met activiteiten aan beide zijden van de Waal, van Slot Loevestein/Fort Vuren tot en met Tiel. Komende jaren haken de gemeenten Neder-Betuwe, Overbetuwe, Lingewaard, Druten en Beuningen hier mogelijk bij aan.

7 Grote Gelderse evenementen

Op de agenda van *Gelderland Herdenkt* stonden drie grote Gelderse evenementen:

- *Bridge to Liberation Experience*, september 2019 in Arnhem.
- Jongerenfestival *Free Future*, februari 2020 in Nijmegen.
- *Bevrijdingsevenement*, mei 2020 in Wageningen.

Met de organisaties van deze evenementen lopen gesprekken over voortzetting in de jaren 2021 tot en met 2023, met de kanttekening dat *Free Future* in Nijmegen in die periode slechts één keer zal worden georganiseerd. Daarnaast is het mogelijk dat nieuwe Gelderse evenementen ontstaan.

8 Overkoepelende projecten

Net als bij *Gelderland Herdenkt* omvat het programma *Vrijheid* een aantal overkoepelende projecten, die niet regionaal gebonden zijn, maar inzetbaar zijn in de hele provincie:

- a. **Innovatie**
- b. **Educatie**
- c. **Communicatie en marketing**

Deze projecten worden in de eerste helft van 2021 nader uitgewerkt. Hierbij een eerste aanzet.

a Innovatie

In alle regio's leeft de wens tot innovatie, een vernieuwingslag als aanvulling op de bestaande infrastructuur. Die is in de eerste plaats ingegeven door de behoefte om nieuwe doelgroepen te bereiken. Dit vraagt om een andere toekomstbestendige aanpak. We betrekken de groepen om wie het gaat actief bij de vormgeving hiervan zodat de aanpak goed aansluit. De coronacrisis heeft de wens tot innovatie versterkt, met name de behoefte om 'fysiek' en 'digitaal' te combineren. Kernbegrippen zijn: informatie, educatie, interactie, uitwisseling en verbinding.

b Educatie

Het doel van het onderdeel educatie is het vergroten van het besef dat vrijheid, democratie en rechtsstaat kostbaar, kwetsbaar en niet vanzelfsprekend zijn. Dit doel willen we bereiken met verhalen en activiteiten die dicht bij de belevingswereld van de verschillende doelgroepen staan. De aanpak van het educatieve onderdeel van *Vrijheid* is daarmee ervaringsgericht. Te denken valt aan storytelling, debatten en de inzet van een escaperoom, maar ook aan Virtual Reality-ervaringen en verschillende kunstuitingen.

Via deze wegen wordt de kennis over Gelderland en de Tweede Wereldoorlog vergroot en het publiek uitgedaagd om te reflecteren over vormen van (on)vrijheid en een eigen mening te vormen: 'Hoe vrij ben jij om je mening te uiten?' 'Hoe vrij zijn je klasgenoten om zichzelf te zijn?' 'Wanneer is vrijheid of de democratische rechtstaat in gevaar?'

Educatie is bedoeld voor een breed publiek van alle leeftijden en richt zich niet alleen op onderwijs, maar bijvoorbeeld ook op musea en de cultuursector. Het hoofdstuk educatie krijgt vormt in samenwerking met partijen in de onderwijswereld, musea, bibliotheken, cultuurinstellingen en WO2-organisaties.

Communicatie en marketing

Het programma *Vrijheid* kan net als *Gelderland Herdenkt* steunen op een breed communicatie- en marketingpakket, bestaande uit:

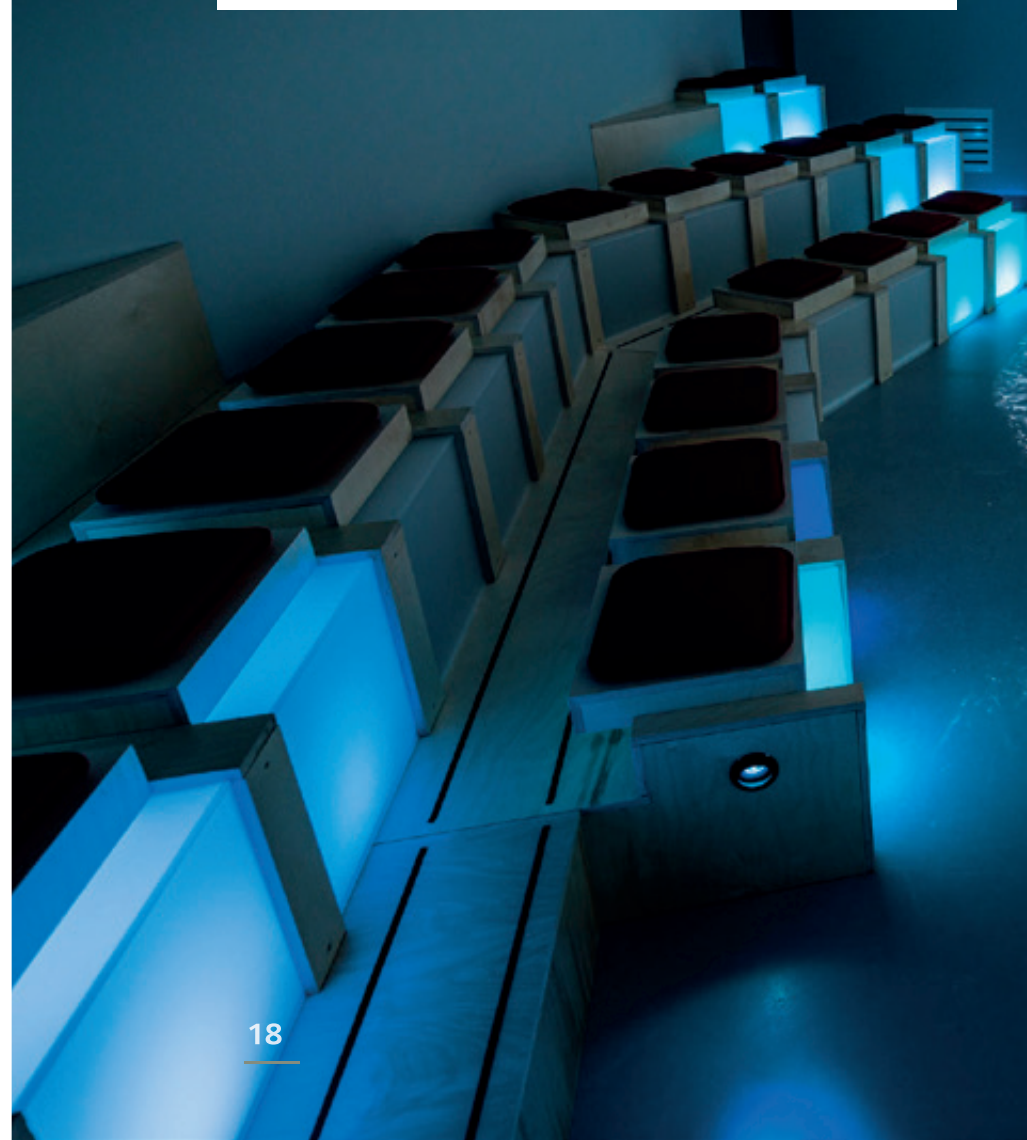
- De website www.gelderlandherdenkt.nl; naam en inhoud worden omgevormd naar *Vrijheid*.
- Sociale media, digitale nieuwsbrieven en minimaps (uitvouwfolders).
- Het multimedialplatform van mediapartner Omroep Gelderland.
- De Gelderse bibliotheken, verenigd in de Rijnbrink-groep, vormen eveneens een belangrijke partner, om op een laagdrempelige manier een groot publiek te bereiken.
- Publiciteit in de regionale dagbladen *De Gelderlander* en *De Stentor*.

9 Jongeren

Jongeren vormen in het programma *Vrijheid* een focusgroep. Bedoeling is dat onderdelen van het programma specifiek op hen zijn gericht en dat zij bij zoveel mogelijk andere programmaonderdelen als doelgroep worden betrokken. Hoe kijken jongeren aan tegen het onderwerp ‘vrijheid’? En tegen ‘democratie’ en ‘rechtsstaat’?

Interessante vragen, zeker in deze tijd, waarin de coronapandemie de vrijheid ernstig beknot en ook jongeren te maken krijgen met maatregelen die hun doen en laten beperken.

We hopen uitwisselingen tussen jongeren uit verschillende regio's te faciliteren, bijvoorbeeld door in het educatieprogramma te werken aan een gezamenlijk eindproduct of door het organiseren van een bovenregionaal festival.

10

Begroting en financiën

Het programma *Vrijheid* wordt financieel gedragen door de provincie Gelderland en de deelnemende gemeenten, aangevuld door bijdragen van fondsen en sponsors.

De verdeelsleutel van de kosten voor de regionale projecten is: 50 procent voor rekening van de provincie, 50 procent voor rekening van de regio/sponsors etc. De kosten voor de overkoepelende projecten, zoals innovatie en educatie, komen voor het grootste deel voor rekening van de provincie. De provincie heeft voor 2021 een bedrag beschikbaar gesteld van € 1,1 miljoen. Besluitvorming over financiering voor de jaren 2022 en 2023 volgt later dit jaar.

Colofon

Opdrachtgever: provincie Gelderland

Samenstelling: provincie Gelderland, hoofdzakelijk gebaseerd op teksten van
Ad van Heiningen

Fotografie: Rene van Laar (*omslag*), Herman Stöver (*p.9*), Jacqueline van den Boom
(*p.12 en 16*), Rob Gieling (*p.12*), Cees Beumer (*p.15*), Dick Peterse (*p.18*)

Opmaak en vormgeving: Louman & Friso ontwerp bureau

Maart 2021

Agendapunt 12: Open Monumentendag 2021

In 2021 wordt de Open Monumentendag gevierd op zaterdag 11 en zondag 12 september. De European Heritage Days (EHD) heeft voor 2021 het thema 'inclusive heritage' gedefinieerd, met als ondertitel 'heritage for everyone'.

De Nederlandse interpretatie daarvan is '**Mijn monument is jouw monument**'. Het thema is een vrije vertaling van 'Mi casa es su casa' (mijn huis is jouw huis). Dit thema draagt gastvrijheid en toegankelijkheid uit. Tijdens de BankGiro Loterij Open Monumentendag 2021 openen letterlijk en figuurlijk de deuren van veel monumenten voor iedereen!